

HRVATSKI STUDIJI SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ODSJEK ZA FILOZOFIJU

**MISAONI EKSPERIMENTI I METODA
POZIVANJA NA INTUICIJE**

Završni rad

Kandidat: Ivan Kos

Mentor: doc. dr. sc. Tomislav Janović

Sumentor: dr. sc. Ana Butković

Zagreb, srpanj 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. MISAONI EKSPERIMENTI I NJIHOVA OBILJEŽLJA	2
3. PRIMJERI MISAONIH EKSPERIMENATA	4
3.1. GETTIEROV PROBLEM	4
3.2. PROBLEM TRAMVAJA	6
4. SKEPTICIZAM U POGLEDU METODE POZIVANJA NA INTUICIJE	7
4.1. ARGUMENT IZ NEJASNE PRIMJENE.....	8
4.2. ARGUMENT IZ ANTIPSIHOLOGIZMA.....	9
4.3. ARGUMENT IZ ARGUMENTACIJE.....	11
5. ZAKLJUČAK.....	13
6. BIBLIOGRAFIJA.....	14

1. UVOD

Analitička filozofija služi se različitim metodama u postavljanju svojih teorija ili hipoteza, od kojih je najpriznatija metoda filozofske analize. Takva filozofska analiza u svojem općem smislu obuhvaća neke često primjenjivane tehnike unutar analitičke tradicije od kojih je najpoznatija metoda pojmovne analize. Tom se metodom stavlja naglasak na filozofski relevantne pojmove koji su u centru različitih filozofskih rasprava. Kroz rasčlambu na njegove sastavne dijelove možemo dobiti bolje razumijevanje samog problema. Primjerice, prema Griceu, opis takve analitičke procedure glasi:

„Karakteristična procedura u kojoj zamislimo moguću generalnu karakterizaciju slučajeva koji spadaju pod neki pojam C i onda provjerimo to na način da nađemo ili zamislimo konkretnu situaciju koja odgovara spomenutoj karakterizaciji, ali nije situacija u kojoj se koncept C može primijeniti. „

Primjere tako shvaćene analitičke metode stare su koliko i sama filozofija, gdje su najraniji primjeri zabilježeni u Platonovoj Republici (Overgaard, Gilbert and Burwood 2013, 85).

Upravo metoda pojmovne analize najviše dolazi do izražaja u misaonim eksperimentima, koji su u suvremenoj filozofiji postali svojevrsno oruđe koje filozofi koriste unutar različitih disciplina. Bitna stavka misaonih eksperimenata je to što se pri njihovu iznošenju filozofi uglavnom pozivaju na intuicije, unatoč tome što u filozofiji još uvijek ne postoji konsenzus oko toga što se točno smatra pod pojmom *intuicija*. U takvim okolnostima, dolazi do podjele oko toga je li metoda pozivanja na intuicije opravdana i nužna ili ju je potrebno odbaciti jer nam ne govori ništa bitno u filozofskom smislu (Overgaard, Gilbert and Burwood 2013, 93).

U ovome radu predstaviti ću što su to misaoni eksperimenti te prikazati čemu oni služe u filozofiji i objasniti njihovu ulogu u argumentima i raznim filozofskim diskursima. Uz to što ću prikazati dva najpoznatija primjera misaonih eksperimenata unutar različitih filozofskih disciplina, pojasniti ću i zašto su ti eksperimenti problematični u okviru suvremene metafilozofske rasprave koju je uvelike potaknula eksperimentalna filozofija. Rad će se uglavnom temeljiti na kritičkom osvrtu metode pozivanja na intuicije te iznošenju skeptičke pozicije koja temeljito preispituje pouzdanost takve metode.

Cilj je ovoga rada prikazati točne razloge zbog kojih metoda pozivanja na intuicije može biti problematična te kroz primjere misaonih eksperimenata i njihovu filozofsku analizu ukazati na opravdanost skepticizma prema intuicijama. U svrhu rasprave, zauzeti ću spomenuti skeptički stav te prikazati glavne argumente skepticizma prema intuicijama.

2. MISAONI EKSPERIMENTI I NJIHOVA OBILJEŽLJA

Unutar suvremene analitičke filozofije misaoni eksperimenti prihvaćeni su kao metodološko sredstvo koje služi poboljšanju filozofskog znanja te preispitivanju ili opovrgavanju filozofskih teorija. Njihov je temeljni cilj pružiti pojednostavljenu hipotetičku situaciju koja bi prikazala temeljne postavke određene teorije koja se zagovara, ili pak pokušati prikazati dokaznu građu (eng. *evidence*) koja bi išla u prilog ili protiv same teorije. Tokom godina, takvi su misaoni eksperimenti stekli popriličan ugled unutar raznih filozofskih disciplina. Oni se tako mogu naći unutar etike, epistemologije, filozofije znanosti, a nisu strane ni ostalim znanstvenim disciplinama, poput fizike i matematike što samo pokazuje njihovu svestranost i prihvaćenost unutar akademskih disciplina. Unutar rasprave u ovom radu ograničit ću se na filozofske misaone eksperimente.

Jedna od glavnih karakteristika misaonih eksperimenata jest to što su neki od njih, ponajviše oni unutar etike, dovoljno pojednostavljeni kako bi određene teorije mogle biti razumljive čak i laicima koji nisu toliko upućeni u argumente same teorije. Logička rekonstrukcija tih eksperimenata pokazuje kako su u njima nerijetko iskazani modalni sudovi što nas dovodi do pitanja kako i zašto u našem promišljanju oko određene hipotetičke situacije mi polažemo pravo na takve sudove? Standardni bi odgovor bio da istinitost takvih modalnih tvrdnji spoznajemo intuitivno. Ovaj je odgovor u zadnjih deset godina postao posebno problematičan na što su u najvećoj mjeri ukazali pripadnici eksperimentalne filozofije. Taj suvremeni naturalistički pravac unutar filozofije stavlja naglasak na drugu stranu metodologije koja se više oslanja na empirijsku dokaznu građu negoli na opravdanje a priori. Upravo iz tog razloga glavni je cilj eksperimentalne filozofije empirijskim putem dovesti u pitanje pouzdanost intuitivnih prosudbi (eng. *intuitive judgments*) o određenim hipotetskim situacijama koje su prikazane misaonim eksperimentima (Cohnitz & Häggqvist, 2018: 407).

Prije detaljnijeg prikaza nekih od najpoznatijih misaonih eksperimenata u filozofiji, ukratko ću prikazati njihovu opću karakterizaciju.

Iako postoje mnogi pokušaji karakterizacije misaonih eksperimenata, u ovom ću radu pretpostaviti onu koju zastupaju D. Cohnitz & S. Häggqvist, a prema kojoj su misaoni eksperimenti „razmatranja hipotetičkih slučajeva unutar domene stvari kojima se oni bave“ (2018, 408). Takva smjernica je namjerno neodređena kako bi se razlikovala od ostalih kategorija koje bi mogli potpadati pod „razmatranje“ kao što su, primjerice, slučajevi čiste analogije koji se uglavnom pozivaju na specifične stvari kako bi prikazali njihove sličnosti i relacije. Klasičan primjer takve analogije bi glasio:

P i Q dijele svojstva a, b i c.

Primjećeno je da P također posjeduje svojstvo x.

Stoga, i Q vrlo vjerojatno posjeduje svojstvo x.

Tako bi otprilike izgledao argument iz analogije koji se temelji na uspoređivanju dviju ili više subjekata kako bi se prikazala njihova sličnost, što očito ne može biti slučaj za sve misaone eksperimente.

Uzimajući u obzir prethodno navedenu karakterizaciju, može se reći da postoje tri glavne primjene misaonih eksperimenata. Prva kategorija primjene obuhvaća situacije gdje govorimo o misaonim eksperimentima koji objašnjavaju određeni sadržaj teorije ili definicije na način da pružaju hipotetski primjer koji poprilično dobro pojednostavljuje sadržaj te teorije i uspoređuje ga s nekom drugom, suparničkom, teorijom što je česta pojava u filozofskim tekstovima (Cohnitz & Häggqvist 2018, 408). Druga kategorija obuhvaća misaone eksperimente tzv. zagonetnog karaktera (eng. *puzzle cases*), odnosno one čiji hipotetički scenarij služi kako bi izazvala teorijska analiza na način da u takvim slučajevima nije uvijek jasno što bismo trebali reći o tome jer se naše intuicije o sudu čine nedosljednima (Cohnitz & Häggqvist 2018, 409). Klasičan primjer takvog misaonog eksperimenta može se naći u etici, a poznat je pod nazivom „standardni problem tramvaja“. Taj je misaoni eksperiment iznijela Philippa Foot 1967. godine, a detaljno analizirala Judith Thomson, gdje se jasno vidi kako naše intuicije mogu biti nedosljedne u naizgled različitim moralnim dilemama. No o tome će više riječi biti u sljedećem poglavlju. Treća i posljedna kategorija su misaoni eksperimenti korištenje kao protuprimjeri (eng. *counterexample*) nekoj postojećoj teoriji, te je upravo ovaj način primjene proizveo najveći problem za metodu pozivanja na intuicije kao dokaznu građu u filozofiji.

Paradigmatski primjer ove vrste misaonih eksperimenata je onaj Edmunda Gettieria iz 60-ih godina dvadesetog stoljeća prikazan u članku „Jeli opravdano istinito vjerovanje znanje?“ kojim se izravno napala tradicionalna definicija znanja kao istinitog opravdanog vjerovanja i prouzročio val literature koja je pokušala dati odgovor na taj „Gettierov problem“ znan kao jedan od onih koji je najviše uzdrmao epistemološke temelje.

3. PRIMJERI MISAONIH EKSPERIMENATA

U sljedećem dijelu rada prikazat ću dva najpoznatija primjera misaonih eksperimenata iz dvije filozofske discipline, epistemologije i etike.

3.1. GETTIEROV PROBLEM

Većina suvremene epistemologije se bavi takozvanim „gettierovskim problemom“ koji je uspio izravno osporiti postavke tradicionalne epistemologije i prouzročiti veliki val raznih kritika i obrana kako bi se taj problem riješio. U centru se nalazi misaoni eksperiment koji služi kao protuprimjer klasičnoj teoriji znanja kao istinitog opravdanog vjerovanja. Gettierov problem nosi ime prema američkome filozofu Edmundu Gettieru, koji je svojim kratkim radom „*Je li opravdano istinito vjerovanje znanje*“ (1963) godine uspio uzdrmati temelje tradicionalne analize znanja te predstaviti problem za koji mogu smatraju da do danas nije adekvatno riješen. Razni autori pokušavali su osporiti protuprimjere koje je iznio Gettier, ili kroz obranu tradicionalne analize ili kroz njeno proširenje, dok su neki čak odlučili napustiti analizu kao takvu zbog zadane problematike. Gettier je svome radu prikazao dva primjera opravdanog istinitog vjerovanja za koja intuitivno ne bismo rekli da su slučajevi znanja. Upravo zbog ovog napada na tradicionalnu analizu znanja kao istinitog opravdanog vjerovanja, koja je bila prihvaćena još od Platonova dijaloga *Teetet*, oni se nazivaju protuprimjerima. Razmotrimo sada oba slučaja koja su predstavljena u Gettierovom radu, kako bismo imali bolju ideju samog misaonog eksperimenta.

1. SLUČAJ

Pretpostavimo da su se Smith i Jones javili na natječaj za posao i pretpostavimo da Smith ima jaku dokaznu građu za sljedeću konjunkciju:

(a) Jones je čovjek koji će dobiti posao i Jones ima 10 novčića u džepu.

Njegova dokazna građa se temelji na tome da ga je predsjednik kompanije uvjerio da će Jones biti odabran za posao, te je sam izbrojao novčiće u Jonesovu džepu. Taj sud (a) povlači sljedeći sud:

(b) Čovjek koji će dobiti posao ima 10 novčića u džepu.

Pretpostavimo da Smith uviđa da (a) povlači (b) te da prihvaća (b) na osnovi (a) za koji ima jaku dokaznu građu. U tom slučaju se čini da Smith ima opravdanje vjerovati da je (b) istinit. No, zamislimo nadalje da će Smith dobiti posao, a ne Jones. Ono što je nepoznato Smithu jest da i on sam ima 10 novčića u džepu. Sud (b) je onda istinit iako je sud (a) iz kojeg je Smith izveo sud (b) neistinit. U danome je primjeru svaki od stavaka istinit te zadovoljava uvjete tradicionalne analize znanja koja glasi:

S zna da P akko: (i) p , (ii) S vjeruje da p , (iii) S ima opravdanje vjerovati da p .

No, očito je da Smith *ne zna* da je (b) istinit jer svoje vjerovanje temelji na izbrojanim novčićima u Jonesovu džepu, za kojeg neistinito vjeruje da je čovjek koji će dobiti posao. Dakle, ovo je slučaj slučajno istinitog opravdanog vjerovanja za koji ne bismo rekli da je znanje iako zadovoljava sve nužne i dostatne uvjete.

2. SLUČAJ

Pretpostavimo da Smith ima jaku dokaznu građu za sljedeći sud:

(c) Jones posjeduje Ford.

Smithova se dokazna građa sastoji od toga da je, prema Smithovu sjećanju, Jones uvijek u prošlosti posjedovao automobil, i to uvijek Ford, te da je Jones upravo ponudio Smithu da ga poveze dok je vozio Ford. Zamislimo sada da Smith ima drugog prijatelja, Browna, čije mu je boravište potpuno nepoznato.

Smith nasumice odabire tri imena mjesta i sastavlja tri sljedeća suda:

- (d) Ili Jones posjeduje Ford ili je Brown u Bostonu.
- (e) Ili Jones posjeduje Ford ili je Brown u Barceloni.
- (f) Ili Jones posjeduje Ford ili je Brown u Brest-Litovskom.

Sud (c) povlači svaki od navedenih sudova. Zamislimo da Smith uviđa da sud (c) povlači svaki od ovih sudova koje je on sastavio te da prihvaća (d), (e) i (f) na osnovi (c). Smith je ispravno izveo (d), (e) i (f) iz suda za koji ima jaku dokaznu građu, te iz tog razloga ima opravdanje vjerovati u svaki od ovih triju sudova. Smith, naravno, nema pojma gdje se nalazi Brown. Zamislimo sada da vrijede još dva uvjeta. Prvo, Jones ne posjeduje Ford nego sada vozi iznajmljeni automobil. I drugo, pukim slučajem i potpuno nepoznato Smithu, mjesto spomenuto u sudu (e) stvarno bude mjesto gdje se nalazi Brown. Ako ta dva uvjeta vrijede, onda Smith ne zna da je (e) istinit čak iako ima zadovoljene sve kriterije tradicionalne definicije navedene na prošloj stranici. Navedeni slučajevi pokazuju da tradicionalna definicija znanja ne iznosi dostatne uvjete za nečije znanje nekog danog suda.

3.2. PROBLEM TRAMVAJA

SLUČAJ 1:

U situaciji gdje promatrate kako tramvaj juri po pruži niz brdo podno kojega je petero osoba svezanih za prugu koji se ne mogu pomaknuti, nalazite se uz polugu koja mijenja kolosijek tako da tramvaj može skrenuti na drugu prugu. Međutim, na toj drugoj pruži je također svezana jedna osoba koja se ne može pomaknuti. S obzirom na brzinu kojom se tramvaj kreće, imate nekoliko sekundi za reakciju između dvije opcije:

- a) učiniti ništa te time ubiti petero osoba
- b) povući polugu kojom će se preusmjeriti tramvaj, te žrtvovati život jedne osobe kako bi spasili petero osoba

Budući da se cijeli slučaj bazira na prilično jednostavnoj hipotetskoj situaciji koju svaka osoba može predočiti, postavlja se pitanje što bi bilo ispravno učiniti u ovome slučaju. Je li moralno ispravno povući polugu i time žrtvovati život jedne osobe kako bismo spasili petero ljudi? Većina ispitanika kojima je ovaj slučaj predstavljen su odgovorili da jest.

Kao što sam spomenuo, ovaj originalni slučaj je iznijela Philippa Foot 60-ih godina prošlog stoljeća koji je do danas poprilično popularizirao primjenu misaonih eksperimenata kao i samu filozofiju i etiku. Njezin prvi slučaj je tako poslužio kao temelj za nadogradnju samog misaonog eksperimenta, koji je od tada doživio nekoliko verzija koje temeljnije preispituju samu problematiku. Sada ću kao primjer iznijeti i jednu verziju koju je prilagodila Judith Thomson.

SLUČAJ 2:

Zamislite da stojite na mostu iznad pruge. Gledate kako tramvaj prolazi velikom brzinom te shvaćate da se nakon mosta na pruzi nalazi petero osoba koji neće stići pobjeći na vrijeme. Budući da nemate puno vremena za razmišljanje, svjesni ste da jedino što možete učiniti jest baciti neki predmet velike težine koji bi trebao zaustaviti tramvaj prije negoli naleti na nesretne osobe na pruzi. No problem je naći takav predmet u tako kratkom vremenu. Igmom slučaja, pored vas se nalazi poprilično pretila osoba koja promatra istu situaciju s mosta. S obzirom da se ta pretila osoba naginje preko mosta kako bi vidjela što će se dogoditi s tramvajem, potreban je vrlo mali napor kako biste ju gurnuli čime bi prisutnost težine na pruzi uspjela zaustaviti tramvaj. Je li moralno ispravno to učiniti? (Thomson 1985, 1409)

Iako u oba slučaja postoji mogućnost da spasimo petero osoba žrtvovanjem jedne, prevladava mišljenje da je u prvom slučaju dozvoljeno povući polugu kako bismo spasili petero ljudi, dok u drugom nije dozvoljeno gurnuti pretilu osobu s mosta kako bi spasili ljude. To nam otkriva kako mora postojati moralna razlika između ta dva slučaja, te uspješno prikazuje kompleksnost moralne prosudbe (Machery 2011: 3). Sam problem tramvaja je nadahnuo mnoge pa je tako zauzeo značajno mjesto u raspravama unutar kognitivne znanosti te neuroetike kao suvremenih znanstvenih disciplina.

4. SKEPTICIZAM U POGLEDU METODE POZIVANJA NA INTUICIJE

Kao što smo vidjeli u prikazanim slučajevima, čini se da je opće prihvaćena metodologija u misaonim eksperimentima metoda pozivanja na intuicije koje služe kao dokazna građa za ili protiv određene teorije ili barem potiču na filozofsku raspravu.

U navedenoj klasifikaciji misaonih experimeanta opisani Gettietovi slučajevi smatraju se protuprimjerima, dok se slučajevi tramvaja i mosta smatraju slučajevima koji ukazuju na naše nedosljedne, ili barem nejednake, intuicije o hipotetskim slučajevima koji nisu u nekom moralnom aspektu različiti. No, unazad nekoliko godina pojavio se novi pravac unutar filozofije koji zahtijeva temeljito preispitivanje takve metodologije i dovodi u pitanje pouzdanost intuicija općenito. U sljedećim poglavljima iznijet ću neke opće smjernice tog pokreta kao i tri njihova glavna argumenta koja imaju različite posljedice za metafilozofsku raspravu.

Od pojave kritika na metafilozofskoj razini uspostavljen je drugačiji pogled na metodu pozivanja na intuicije i njen evidencijski status unutar filozofije. S jedne strane, imamo one koji brane standardnu metodološku doktrinu da su intuicije sasvim prihvatljiv, čak i potreban način za otkrivanje filozofskih istina, dok s druge postoje kritičari takve metode koji smatraju da njezin epistemološki status nije od posebnog značaja za filozofiju (Nado 2016, 782). No, u posljednjih nekoliko godina pojavila se i treća opcija, s autorima poput Timothy Williamsona, Max Deutscha te Herman Cappelena, koji odbacuju tezu da filozofi uopće koriste intuicije kao dokaznu građu te su, stoga, dobili naziv „poricatelji intuicija“ (eng. *intuition deniers*). Za njih je većina metafilozofske literature u tom smislu irelevantna, a samu eksperimentalnu filozofiju smatraju pogreškom. Stoga ih možemo smatrati skepticima prema ulozi intuicija unutar moderne filozofije (Nado 2016, 782). Oni iznose tri ključna argumenta koja idu u prilog skepticizmu u pogledu intuicija i koje ću u nastavku detaljnije prikazati prema interpretaciji Nado (2016).

4.1. ARGUMENT IZ NEJASNE PRIMJENE

Uzevši u obzir različite pokušaje definiranja intuicija i mnogobrojne nedostake tih pokušaja, sumnje u mogućnost plauzibilnog razjašnjenja pojma *intuicije* prilično su razumljive. Za neke su intuicije *sui generis* propozicijski stavovi s posebnom fenomenologijom, za druge su to sklonosti pristanka na propoziciju na temelju razumijevanja, dok su za treće one empirijski i teorijski opterećene prosudbe koje se pojavljuju u nedostatku svjesne refleksije. U svakom slučaju, filozofima je teško dati usuglašeno razjašnjenje samih intuicija (Nado 2016, 783). Prema Williamsonu, mnoge prosudbe koje filozofi nazivaju „intuitivnima“ izravno su empirijske tvrdnje, a ponekad i izravno percepcijske.

Prema njemu, pojam *intuicije* može biti upotrijebljen za bilo koji sud, pa iz tog razloga metoda pozivanja na intuicije ne može biti pouzdana niti opravdana. Budući da intuicije kao takve ne moraju biti *a priori*, imati posebnu fenomenologiju, niti moraju biti neinferencijske, Williamson zaključuje da „je filozofima bolje ne koristiti izraz 'intuicija' jer njena glavna funkcija nije davanje odgovora o prirodi dokazne građe, već ih upropaštava samim time što se čini kako daje odgovore iako to zapravo ne čini“ (Williamson 2007, 220). Prema tome, kada razmišljamo o misaonim eksperimentima, ne možemo naše sudove svesti na čistu intuiciju jer je očito da u donošenju suda sudjeluje više mentalnih procesa. Posljedično se ona sama ne može kategorizirati kao jedinstvena ako je sadržaj više dijelova, tj. mentalnih procesa (Nado 2016, 783).

Cappelen, pak, iznosi tvrdnju da izraz „intuicija“ ili „intuitivno“ u svakodnevnom jeziku služi kao svojevrsni termin ograde (eng. *hedging term*) kojim se smanjuje nečija odgovornost prema nekoj tvrdnji, ili označuje da osoba koja je iznijela neku tvrdnju nije pažljivo promislila o njoj. Iz tog razloga, smatra Cappelen, ne možemo pričati o nekome pojedinom mentalnom stanju. Iako neki filozofi koriste taj izraz u tehničkom smislu koji se udaljava od svakodnevne jezične primjene, prema Cappelanu, svaka je takva upotreba pogrešna zbog manjka konsenzusa oko definicije intuicije kao takve (Nado 2016, 784). Tim tvrdnjama poricatelji intuicija nastoje potaknuti eksperimentalnu filozofiju da preispita svoje opće postavke, jer iako i oni sami tvrde kako su intuicije epistemički nezadovoljavajuće, potrebno ju je ispravno karakterizirati da bi uopće mogli predstaviti takvo mentalno stanje kao nešto što zahtjeva temeljito preispitivanje (Nado 2016, 785). Ukratko, kritike intuicija od strane eksperimentalne filozofije ne mogu imati toliku snagu zbog toga što na izravan način ne mogu izolirati „filozofsku intuiciju“ od uobičajenih mentalnih stanja koji su očito skup niza psiholoških čimbenika (Nado 2016, 786).

4.2. ARGUMENT IZ ANTIPSIHOLOGIZMA

Filozofi se često oslanjaju intuicije kao dokaznu građu, no čini se da je pouzdanost takvog oslanjanja potrebno preispitati. Važno je pitanje misli li se pod tom pouzdanošću da intuicije uistinu *jesu* dokazna građa, ili da filozofi *vjeruju* kako intuicije jesu dokazna građa? (Nado 2016, 788). Neovisno o tome smatra se kako filozofi eksplicitno ili implicitno koriste tvrdnje o intuicijama kao premisama svojih argumenata.

U skladu s tim rekonstrukcija Gettierovog argumenta protiv istinitog opravdanog vjerovanja izgledala bi ovako:

1. Intuitivno je da Smith (protagonist Gettierovog protuprimjera) ima istinito opravdano vjerovanje koje nije znanje.
2. Smith ima istinito opravdano vjerovanje koje nije znanje.
3. Moguće je da djelatnik posjeduje istinito opravdano vjerovanje koje nije znanje.
4. Tradicionalna definicija znanja kao istinito opravdano vjerovanje je pogrešna.

Ovakvim načinom analize argumenta čini se kako Gettier koristi tvrdnju o intuiciji kao dokaznu građu koja podupire njegovu konkluziju. Premisa 1 iznosi bitnu činjenicu o intuiciji, te služi kao dokazna građa za premisu 2, koja se dalje koristi kako bi potkopala tradicionalnu definiciju znanja (Nado 2016, 789). Takav pristup filozofskoj argumentaciji Deutsch pripisuje eksperimentalnoj filozofiji te tvrdi kako intuicija u ovome slučaju narušava stvarnu strukturu tih argumenata. Prema njemu, nema razloga vjerovati da se Gettierovi argumenti oslanjaju na intuicije jer termin 'intuicija' nije nigdje spomenut u Gettierovom članku te se čini kako se i sam Gettier poziva samo na činjenicu da Smith ne zna (Nado 2016, 790). U cijelome članku Gettier se ne poziva na intuicije kao dokaznu građu za svoje tvrdnje, jer su činjenice o tome što se čini intuitivno nekoj osobi irelevantne za krajnju konkluziju, dok glavna tema članka ostaje priroda znanja. Deutsch nadalje tvrdi da psihološke činjenice o tome je li nešto intuitivno nisu bitne unutar samoga argumenta, te da ne bi trebalo staviti naglasak na to je li protuprimjer intuitivan već je li on i autentični protuprimjer (Nado, 2016: 790).

Williamson također kritizira sklonost filozofa da „psihologiziraju“ svoju dokaznu građu. Prema njemu, naša se dokazna građa ne sastoji samo od psiholoških činjenica o našim vlastitim vjerovanjima i intuicijama, već ona sadrži *činjenicu* da u Gettierovom argumentu Smith ne zna. Ako se naš sugovornik ne bi složio s nama oko Smithovog epistemičkog statusa, onda bi bili prisiljeni prihvatiti manje spornu propoziciju koja dozvoljava jedino pojavu intuicije da Smith ne zna. Takav je način za Williamsona problematičan jer je teško vidjeti kako doći od takve psihološke premise na konkluziju o prirodi znanja, te bi takva psihologizacija dokazne građe trebali prestati biti praksom unutar filozofske metodologije (Nado 2016: 790).

Da sumiramo, Williamson tvrdi da filozofi tretiraju intuicije kao dokaznu građu te da su zapravo u krivu oko toga. Cappelen i Deutsch se slažu s Williamsonom da je psihologizacija dokazne građe pogreška, ali poriču da filozofi to čine. Stoga imamo dva smjera kojim ovaj argument ide. Prvi nam pokušava pokazati što je zapravo naša dokazna građa, te kako se filozofi u svojim argumentima direktno pozivaju na činjenice o znanju, moralnosti i sl., a rijetko eksplicitno na intuicije. Drugi smjer se tiče vjerovanja koja filozofi imaju o svojoj dokaznoj građi te ukazuje na to kako poveznica između intuitivnih činjenica i epistemoloških činjenica nije očita, te da bi, stoga, epistemološke činjenice trebali tretirati na svoj primjereni način (Nado, 2016: 791). Bitna stavka svega je način na koji gledamo na dokaznu građu. Za Williamsona i Deutscha su sve propozicije koje znamo one koje možemo smatrati dokaznom građom, dok Cappelen ostaje neutralan po tome pitanju. (Nado, 2016: 791). U ovom argumentu možemo uočiti najbolje očitavanje skeptičke pozicije spram standardne filozofske prakse, gdje su intuicije a priori često smatrane jedinom održivom opcijom kako dolazimo do nekih istina.

4.3. ARGUMENT IZ ARGUMENTACIJE

Unutar suvremene analitičke filozofije, metoda slučajeva, kako se još naziva metoda pozivanja na intuicije u misaonim eksperimentima, postavljena je kao standard kojim filozofi dolaze do spoznaje. Ta metoda podrazumijeva korištenje intuitivnih prosudbi kao dokaznu građu za ili protiv neke filozofske teorije. Međutim, prema Cappelenu ona nije pouzdana metoda za proizvodnju dokazne građe kao što smo imali prilike vidjeti unutar ovoga rada. Iako se čini kako ona nudi najbolje rješenje za objašnjavanje metode kojom se filozofi koriste, te u najvećoj mjeri dolazi do izražaja kroz pojedine misaone eksperimente, Cappelen smatra da ju je potrebno odbaciti. I Cappelen i Deutsch smatraju da filozofi pri korištenju misaonih eksperimenata naglasak stavljaju na ulogu argumentacije, a ne na intuicije (Nado 2016, 796). Potrebno je razumijeti da oni nikako ne žele u potpunosti odbaciti intuicije već samo intuicije kao sustav koji ne može pružiti dovoljno dokazne građe za filozofske tvrdnje. Prema njihovu gledištu, unutar strukture misaonog eksperimenta mogu postojati intuicije, ali one su samo uzročnog karaktera te omogućuju da dođemo do spoznaje, te nipošto nisu evidencijskog karaktera kojim opravdavamo samu tu spoznaju (Nado 2016, 797).

To bi značilo da nam intuicije služe u svrhu nekog novog otkrića koje smo spoznali, no ne mogu uz to biti i dokazna građa kojom opravdavamo tu spoznaju.

Po Cappelenovu gledištu, ne možemo dati opću teoriju misaonih eksperimenata jer različiti slučajevi djeluju na različite načine (Nado 2016: 796). No, u praksi uvijek možemo naći temeljne propozicije unutar misaonih eksperimenata koje služe kao premise kojom se podupire konkluzija. Prema tome, intuicije ne bi smjele biti početna točka unutar filozofske rasprave. Argumentacija je uvijek bila zlatni standard unutar filozofije, te bi potkopavanje logičke strukture s toliko neodređenim pojmom, kao što to jest pojam *intuicije*, narušila dugogodišnju analitičku tradiciju.

Razmatrajući prethodna tri skeptička argumenta, možemo zaključiti kako je standardna metoda pozivanja na intuicije ipak zavaravajuća i pojednostavljena karakterizacija filozofske prakse (Nado 2016, 799). Intuicije same po sebi nisu u dovoljnoj mjeri definirane, dok je „metoda slučajeva“ u jednakoj mjeri daleko od točnog definiranja aktivnosti filozofa. Sama intuicija je donedavno smatrana kao jedinstvena homogena sposobnost prije negoli mnoštvo različitih procesa, od kojih nijedan nije jedinstven za filozofsku analizu (Nado 2016, 799). Iako ne možemo poreći kako su mnoga filozofska vjerovanja dio određenih psiholoških procesa koji su automatski i nerefleksivni, oni se ipak uz određenu pomoć pravilne argumentacije mogu prebaciti u pozadinu pravog vjerovanja. Metafilozofske probleme koji su „poricatelji intuicije“ razotkrili uglavnom se tiču deskriptivnih tvrdnji oko toga kako točno filozofi rade to što rade, te nisu nemogući za riješiti, no zahtijevaju daljni rad eksperimentalne filozofije kako bi se dao doprinos adekvatnom rješenju cijelog intuitivnog pitanja.

5. ZAKLJUČAK

Intuicije su nešto čime se susreće svaka osoba na dnevnoj bazi, te iako u svakodnevnim slučajevima kognitivnih razmatranja mogu biti korisne prosječnoj osobi, kroz analizu u ovome radu postaje vidljivo kako su izgubile svoj evidencijski status i otvorile vrata skepticizmu kod suvremenih filozofa. Ako je cijela koncepcija intuicija nejasna, tj. ne postoji generalni konsenzus oko njezine definicije, onda je teško održavati status valjane dokazne građe. Dodajući tome sklonost filozofa da „psihologiziraju“ vlastitu dokaznu građu te da odvajaju intuicije od činjeničnog stanja, poprilično je opravdan razvoj skeptičkih stavova prema tome pitanju. Na isti način, čini se da je naglasak u misaonim eksperimentima stavljen više na argumentaciju negoli na intuicije. Iako se ne poriče njihovo postojanje unutar strukture misaonih eksperimenata, jer ipak se pomoću intuicija dolazi do novih spoznaja, potrebno je razumijeti da to nije ništa više nego uzročna veza koja ne može poslužiti kao dokazna građa za te nove spoznaje, čak i ako sudjeluje u njihovom stvaranju. Smatram kako su svi skeptički argumenti upereni protiv intuicija opravdani te imaju svoju svrhu poticanja rasprave u suvremenoj filozofiji.

6. BIBLIOGRAFIJA

Cohnitz D. & Häggqvist S. (2018). „*Thought experiments in current metaphilosophical debates*“, u: Stuart, M. T., Fehige Y. & Brown J. R. (ur.), *The Routledge Companion to Thought Experiments*. New York, USA: Routledge. str. 406-424.

Grice H.P (1989). „*Studies in the way of words*“. Harvard University Press, str 174.

Machery, E. (2011). „*Thought experiments and philosophical knowledge*“. *Metaphilosophy* 42 (3), str:191-214

Nado, J. (2016). „*The intuition deniers*“. *Philosophical Studies* 173 (3), str. 781–800.

Thompson J.J (1985). „*The trolley problem*“. *The Yale Law Journal*.

Čuljak, Z. (2003). „*Vjerovanje, opravdanje i znanje*“. *Ibis grafika*, str. 53-56.

Overgaard S., Gilbert P., Burwood S. (2013). „*An introduction to metaphilosophy*“. Cambridge University Press, str. 83-104.

Williamson, T. (2007). „*The Philosophy of Philosophy*“. Blackwell Publishing.